

ВПЛИВ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ: МЕХАНІЗМИ ТА ЛАНЦЮГИ ВПЛИВУ

Хворова Ганна Миколаївна

к.п.н., доцент

Макарчук Дарина Валентинівна

Студентка Житомирського державного університету

імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. / Introductions. Мовленнєві порушення впливають на різні компоненти дитячої ідентичності, зокрема на самооцінку, що охоплює як оцінку власних здатностей, так і емоційне ставлення до власних досягнень. Недостатня вербалізація внутрішніх переживань, труднощі у вираженні потреб та встановленні контактів із педагога та однолітками створюють відчуття невпевненості та залежності від зовнішнього підтвердження успіху. У такий спосіб формуються когнітивні схеми, що підривають віру в власні ресурси та знижують мотивацію до участі в навчальній діяльності.

Сукупність механізмів включає соціальні оцінювання з боку дорослих та ровесників, а також внутрішні процеси порівняння з іншими дітьми. Результати цих впливів відбиваються у самооцінкових діях: часті питання «Я можу?» або «Чому я інший?» знижують активність у навчанні та зменшують готовність до ризикованих завдань. Водночас, емоційні реакції на мовленнєві невдачі – сором, фрустрація, відчуження – посилюють тенденцію уникати зворотного зв'язку та підтримки, що ще більше зменшує самооцінку через зменшення соціальної підтримки.

Мета роботи. / Aim. Проаналізувати вплив мовленнєвих порушень на формування самооцінки дітей шляхом конструювання взаємодії між емоційними, когнітивними та соціальними чинниками.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріали включають діагностичні інструменти для оцінювання самооцінки, емоційної регуляції та мовленнєвої компетентності дітей із порушеннями мовлення.

Використовуються валідовані опитувальники для батьків і вчителів, адаптовані шкали самопочуття та відповідні версії тестів з урахуванням віку та мовних особливостей. Також застосовуються структуровані інтерв'ю з учасниками, аудіо- та відеоматеріали повсякденних навчальних ситуацій та навчальні щоденники.

Методи поєднують чисельні та якісні підходи: кореляційний аналіз між мовленнєвими показниками, академічними досягненнями та рівнем самооцінки; тривалість спостережень та повторні виміри після впровадження корекційно-розвивальних програм. Також застосовуються кейс-стаді з індивідуальними маршрутами розвитку та тематичний аналіз відповідей учасників на завдання, що стимулюють рефлексію та переживання успіху.

Порядок реалізації дослідження передбачає забезпечення інклюзивності та адаптивності: залучення різних форматів завдань, оцінювання за результатами досягнень та співпрацю з педагогами як партнерами у зборі об'єктивних даних про навчальну активність.

Розробляються рекомендації щодо впровадження втручань у навчальному середовищі та систем моніторингу ефективності, зокрема інструментів зворотного зв'язку для оперативної корекції педагогічних підходів на основі зібраних даних.

Результати та обговорення./Results and discussion. Зворотний зв'язок від вчителів та однолітків виступає ключовим каталізатором мотиваційних змін: конструктивна критика підвищує активність та віру в сили, тоді як стигматизація провокує сумніви та відчуження. Підтримуючи конкретні очікування, разом з наданням допомоги, можна перетворити мовленнєві труднощі на стимул для розвитку і збільшити довіру до власних можливостей [1].

Умови класного середовища також визначають рівень залученості: підтримка дорослих зменшує страх перед невдачами, а публічне визнання досягнень формує позитивні емоційні асоціації з навчанням. Такі аспекти впливають на готовність спробувати нові завдання та розвивати комунікативні

навички, що у свою чергу підсилює самооцінку учня.

Зміни в оцінюванні повинні бути послідовними та прозорими: надання зворотного зв'язку з конкретикою, модальність подачі інформації та адаптивні формати завдань зменшують тривожність, а також демонструють прогрес. Врешті, це стимулює активну участь у навчальному процесі та формує стійке положення власних здібностей [2].

Саморегуляція та цілепокладання зміцнюють відчуття контролю над навчальним процесом, що зменшує тривожність, пов'язану з мовленнєвими бар'єрами. Умови навчання, які підтримують автономію, посилюють мотивацію та готовність долати складності, стимулюючи особистий розвиток учня.

Адаптивне оцінювання та мультимодальні формати подачі матеріалу дозволяють демонструвати здібності різними шляхами, відображаючи широкий спектр мовленнєво-комунікативних умінь. Такий підхід сприяє формуванню стійкої самооцінки за рахунок регулярного відбиття прогресу та зменшення психологічних бар'єрів [3].

Умови зворотного зв'язку та підтримки з боку педагога впливають на рівень впевненості та готовність до навчальних ризиків. Вчасне заохочення та конструктивна критика зменшують страх перед невдачами й підкреслюють реальні досягнення, що зміцнює стимул до подальшого вдосконалення.

Поняття інклюзивного середовища відіграє ключову роль у збереженні мотивації. Мультимодальність, різноманітність завдань та гнучкість у вимірах успішності підвищують доступність навчання, підсилюючи відчуття компетентності та підтримуючи довготривалу самооцінку учнів із мовленнєвими порушеннями [4].

Залежність між мовленнєвою компетентністю та участю в класі відображає внутрішню переконаність у силах учня. Успішні мовленнєві досягнення стимулюють активність у навчальних завданнях, зокрема в групових формах роботи та дискусіях, що підвищує рівень залученості та взаємодії з однолітками.

Позитивні результати на конкретних етапах навчання формують ланцюги

впливу, де радість від успіху розширює спектр майбутніх завдань та бажання спробувати нові підходи. Такі ефекти зменшують тривожність, корелюють із зростанням самооцінки та покращують соціальну адаптацію в учнівському середовищі.

Зміни в навчальній траєкторії та взаємодії з однолітками посилюють мотивацію до участі в позавчительних активностях та проєктній діяльності. Ефективна підтримка вчителя, адаптовані завдання та можливості самостійного вибору форм подачі матеріалу сприяють довірі до власних здібностей та більшій соціальній інтеграції [3].

Інклюзивне навчальне середовище, що забезпечує різноманітні шляхи самовираження та оцінювання, сприяє сталій самооцінці. Регулярний зворотний зв'язок про досягнення та прогрес, а також прозорі критерії оцінювання зміцнюють впевненість та стимулюють активне навчання і взаємодію в класі.

Безбар'єрне середовище зменшує стигматизацію та підвищує visibility досягнень, що посилює довіру до власних можливостей та стимулює самостійність у навчанні. Такий контекст підтримує відчуття приналежності та зменшує внутрішній опір до участі в різних формах діяльності.

Інтеграція різних форматів навчання розширює способи демонстрації компетентності: мультимодальні завдання, індивідуалізовані траєкторії та гнучкі критерії оцінювання дозволяють учням проявляти здібності за різних обставин. Це створює повторювані успіхи, які формують позитивні ланцюги впливу на самооцінку та соціальне залучення [2].

Моніторинг ефективності втручань забезпечує адаптивність системи: зворотний зв'язок оперативний та конкретний дозволяє коригувати підходи, зберігаючи фокус на розвитку самовпевненості та автономії учня. Поступові корекційні кроки зміцнюють довіру до власних сил та підтримують сталість високої самооцінки протягом навчального періоду [3].

У результаті інклюзивні практики формують довготривалу стійкість самооцінки дітей із мовленнєвими порушеннями, оскільки вони поєднують соціальну підтримку з можливістю успішно проявляти здібності в різних

контекстах [1] [4].

Висновки./Conclusions. Інклюзивність виступає ключовим фактором формування сталої самооцінки у дітей із мовленнєвими порушеннями: зменшення стигматизації та підвищення видимості досягнень створюють благодатні умови для розвитку довіри до власних сил та готовності до нових навчальних випробувань.

Різноманітність форматів навчання та адаптивність оцінювання розширюють спектр шляхів демонстрації компетентності, що посилює відчуття контролю та автономії. Такі умови підтримують не лише академічний прогрес, а й соціальну інтеграцію, зменшуючи тривожність та сприяючи більш активній участі в класі.

Регулярний моніторинг ефективності втручань та прозорі критерії оцінювання є основою довіри до процесу навчання. Оперативний зворотний зв'язок дозволяє адаптувати підходи до потреб кожного учня, зберігаючи фокус на розвитку самовпевненості та довгостроковій самооцінці.

Ланцюги впливу між мовленнєвою компетентністю, навчальними взаємодіями та соціальним залученням мають системний характер: успіхи в одному контексті формують цікавість до інших форм діяльності, що створює позитивні цикли підтримки самооцінки та повнішої інтеграції в освітнє середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жук Н.В. Психологічний аналіз самооцінки дітей з мовленнєвими порушеннями. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації. Суми, 2019. С. 219-220.

2. Самойлова А.О., Музичко Л.Т. Особливості формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення. Молодий вчений. Одеса, 2022. № 6 (106). С. 18-22.

3. Шеремет М. К. Актуальні проблеми спеціальної освіти / М. К. Шеремет // Науковий часопис : зб.наукових праць. – К. : НПУ імені

М. П. Драгоманова, 2007. – № 7. – С. 79 – 81.

4. Шеремет М. К. Корекція просодичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з дизартрією : навч.–метод. посіб. / М. К. Шеремет, О. В. Боряк. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 192 с.